

Kommentar til og redegørelse for initiativet Jurister mod atomvåben

af Preben Stuer Lauridsen

I DJØF-bladet nr. 21 (28/10 1983) havde 23 jurister, heriblandt jeg selv, (til normal pris) indrykket følgende annonce:

»Til Regeringen

Vi, underskrevne jurister, ønsker at advare mod en yderligere atomoprustning i såvel Vest som Øst. Vi tager som jurister kun sjældent ordet i den storpolitiske debat, og vi har ingen fælles partipolitisk opfattelse. Men vor bekymring er nu så stor, at vi mener det nødvendigt at henvende os til det talerør, som er danskernes i en sådan sag, nemlig Den danske Regering, i det demokratiske retssamfund er dette netop én af borgerens muligheder.

Den planlagte opstilling af atomvåbenbærende raketter øger faren for atomkrig i Europa og bør opgives.

Vi appellerer derfor indtrængende til Den danske Regering om på enhver måde at arbejde imod opstillingen af krydsermissiler og Pershing II-raketter i Vesteuropa.

Atomoprustning på et niveau som det nuværende – der rækker langt ud over ethvert rationelt militært behov – udgør i sig selv en trussel mod de retsidealer, som behersker det civile samfund. Brug af atomvåben er ikke krigsførelse men regulært folkedrab og er som sådan i strid med de idealer, der behersker Folkeretten i bl.a. FNs folkedrabskonvention af 1948 og i art 48 og 50 i Tillægsprotokol fra 1977 til Genève-konventionen af 1949 om internationale væbnede konflikter. Atomoprustning gør således til syvende og sidst enhver tale om retsbegreber meningsløs.

Indsigtsfulde amerikanere som Robert McNamara, Mac George Bundy og George Kennan har tilmed fremhævet, at den påtænkte raketopstilling i Vesteuropa er uden forsvarsmæssig nødvendighed. Den allerede eksisterende nukleare sprængkraft svarer da også til mindst én million Hiroshima-bomber.

Det drejer sig ganske enkelt om menneskehedens muligheder for overhovedet fortsat at eksistere.

Derfor haster det!

Formand for Overfredningsnævnet Bendt Andersen, landsdommer Marie-Louise Andreassen, fhv. landsdommer Tage Bjørn, dommer Ole Bohr, dommer Hanne Duetoft, professor dr. jr. Ole Espersen, professor dr. jr. Ole Fenger, dommer Jens Gabe, ankechef Gertrud Goldschmidt, dommer Ingeborg Heide-Jørgensen, professor dr. jr. Halfdan Krag Jespersen, dommer Ove Kjær, professor dr. jur. Ole Krarup, professor dr. jr. Ole Lando, dommer Lars Ryhave, landsdommer Ole Unmack Larsen, dommer Claus Larsen professor dr. jr. Preben Stuer Lauridsen, dommer H.E. Munk-Petersen, landsdommer Ib Dalgas Rasmussen, dommer Leif Sørensen dommer Nils Viltoft, professor dr. jr. Henrik Zahle.

PS. På grund af tidspres har det desværre ikke været muligt for os at kontakte mere end et fåtal af jurister. Vi beder jurister, som ønsker at støtte vores opfordring meddele dette evt. efter indsamling af underskrifter til Preben Stuer Lauridsen, Det Retsvidenskabelige Institut, Studiegården, Studiestræde 1455 København K. I et følgebrev vil der herefter ske videre fremsendelse til Regeringen.

Annoncen fik meget hurtigt tilslutning fra en række andre danske jurister, og allerede den 2/12 1983 kunne vi til regeringen fremsende navnene på yderligere 386 jurister, som ønskede at støtte vor opfordring. Senere kom yderligere 6 til, således at ialt 415 jurister herefter har tilsluttet sig teksten i annoncen. Der kan naturligvis ikke med mening generaliseres fra tallene. For mig selv var det overraskende, at så mange jurister ville deltage, og i særlig grad, at så mange dommere som 22, heraf 9 landsdommere og f.eks. en stor del af dommerforeningens bestyrelse, deltog i vor henvendelse.

Alle er naturligvis imod anvendelsen af atomvåben (og for demokrati!), men derfra og til i en højst konkret anledning ligefrem offentligt at rette henvendelse om det til regeringen er der jo et stort spring. Iøvrigt var langt hovedparten offentlig ansatte. Om det har overrasket nogen, at der, såvidt vi har kunnet se, ikke var deltagere fra hverken justits- eller udenrigsministeriet, ved jeg ikke.

Redaktionen af »Retfærd« har bedt mig fortælle lidt om baggrunden for annoncen og henvendelsen til den danske regering. Og det gør jeg naturligvis gerne, men jeg må understrege, at det nedenstående alene udtrykker mine egne meninger og motiver. Vi var fra begyndelsen ingen organiseret gruppe og er ikke siden blevet det – en stor del af os har aldrig mødt hinanden – og jeg kan således ikke tale for de andre 22 initiativtagere og naturligvis slet ikke for de øvrige 392 deltagere.

Lad mig endelig for den gode ordens skyld understrege, at det oprindelige initiativ på ingen måde var mit alene, men i høj grad også kom fra Ole Krarup. Det faldt blot i min lod at være den, som først og fremmest tog sig af den praktiske side af sagen.

Dernæst over til materien:

Argumenterne imod at tage eller tilslutte sig et initiativ som det pågældende har vi sikkert alle mødt. De falder i mindst følgende grupper:

- 1) Det første er, at man kan skade Vestens forhandlingsposition over for Sovjet, som bl.a. kan udnytte den slags henvendelser i sin propaganda.

- 2) Det andet er, at almindelige mennesker ikke har og ikke kan have tilstrækkelig viden om disse spørgsmål til at tage stilling.

- 3) Det tredje er, at hvis man ikke ligefrem skader sine egne forhandlere, der jo i parentes bemærket bedst ved, hvordan tingene skal håndteres, så er en sådan aktion i bedste fald uden virkning og dermed overflødig, måske endda lidt latterlig.

- 4) Det fjerde er, at jurister ingen særlig adkomst kan have til at udtale sig om sådanne problemer.

- 5) Det femte er, at en sådan henvendelse er énsidig.

6) Det sjette er, at raketterne jo ikke skal opstilles i Danmark (eller Skandinavien overhovedet)

Alle disse argumenter, som jo ofte vil overlappe hinanden, er eller kan være (helt eller delvist) rigtige. Men de behøver alligevel ikke på nogen måde at være afgørende, og de er i hvert fald ikke udtømmende. Lad os kigge lidt nærmere på dem og tage de mindst vægtige først: At raketterne skal opstilles uden for Skandinavien (6), har naturligvis intet med sagen at gøre. Der er som bekendt ikke tale om kanoner, der kun kan række få kilometre, og iøvrigt omfatter såvel det politiske som det militærtaktiske problemkompleks selvsagt også Danmark – og resten af de nordiske lande.

Det er rigtigt – ihvertfald til en vis grad – at en henvendelse som vores er og må være énsidig (5). Hertil er vel imidlertid intet andet at sige, end at sådan er livet og vort politiske system nu altså engang indrettet, at en dansker først og fremmest må henvende sig til den danske regering, når han ønsker Danmarks stemme hørt internationalt. Hertil kommer, at omend vore forventninger til, at den danske regering skulle lytte til os, endsige handle efter vor opfordring, nok har været ret beskedne, så er vore muligheder for at påvirke Sovjet sikkert (endnu) mere begrænsede. Men om materien skal der naturligvis ikke være tvivl: Vi er, som det også stod i vor annonce, i lige høj grad mod atomrustningen i Øst som i Vest.

Naturligvis har jurister ingen særlig adkomst til at udtale sig om atomraketter (4). Men heri kan jo for det første ikke ligge, at jurister så skulle være afskåret fra at udtale sig, når de gør det ærligt og uden at forsøge at tilrane sig en særlig autoritet. Og for det andet kan jurister med en vis sagkundskab udtale sig om et bestemt, og måske ikke helt underordnet, aspekt, nemlig om forholdet til international ret. Vi har i annoncen naturligvis været opmærksom på, at det er omtvistet i folkeretten, om anvendelsen af atomvåben er folkeretsstridigt. Jeg tror, at uenigheden herom til en vis grad skyldes det uklare begreb om, hvad det vil sige, at noget er folkeretsstridigt.

Men under alle omstændigheder er vi til gengæld aldeles overbevist om, at anvendelse af atomvåben klart er i strid med de idealer, som ligger til grund for en lang række internationale konventioner og f.eks. vil gøre enhver sondring mellem de krigsførende parter og civilbefolkningerne helt meningsløs. Og det er just, hvad vi har sagt i annoncen.

Det er meget muligt, ja måske sandsynligt, at vor henvendelse overhovedet ingen virkning vil få på den danske regerings handlinger, endsige på den internationale situation (3). Men jeg har nu aldrig helt forstået det effektivitetskrav, og det dertil knyttede krav om bevis for

virksomheder, som ligger bag en sådan kritik. For det første kunne man vel lige så vel omvendt sige, at når der er tale om et forslag – her NATO's beslutning om raketopstilling – hvis konsekvenser er så uforudsigelige, såfremt *ét* af forslaget's hovedformål, nemlig raketternes anvendelse, realiseres, så bør bevisbyrden da være hos forslagsstillerne; forslagsstillerne må sandsynliggøre, at raketopstillingen virker fredsbevarende, og kan de ikke det, må opstillingen opgives. Specielt jurister skulle være fortrolige med sådanne bevisbyrdeprincipper, som jo bl.a. kendes fra retspolitikken. For det andet er det naturligvis ikke tilstrækkeligt, når rakettilhængerne henviser til, at det latente formål (raketanvendelsen) slet ikke skal være opstillingens endelige mål, men kun skal være instrumentelt i forhold til det højeste formål, nemlig at bevare freden. Raketterne har selvsagt *også* det formål at blive anvendt. Hvad ellers? Ganske tåbeligt er endelig det forsøg på en bevisførelse, der henviser til, at vi jo (endnu) ikke har fået atomkrigen eller den helt store konventionelle konflikt mellem Øst og Vest, og at raketterne derfor må være fredsbevarende! Det ville jo svare til, at man ville forsøge at påvise et medicinsk præparats anvendelighed ved at henvise til, at ingen patienter (endnu) var døde!

Det vanskelige er efter min opfattelse – men jeg erindrer om, at jeg kun kan tale for mig selv – at det jo er rigtigt, når man siger, at vi almindelige mennesker ved alt for lidt om både det militærtekniske, det militærtaktiske og det politiske spil, som foregår mellem stormagterne og deres mere eller mindre villige allierede på begge sider af grænserne mellem NATO og Warszawa-pagten (2). Og det er jo også muligt, at henvendelser som vor – og iøvrigt også fredsbevægelserne i Vest – skader forhandlingspositionen over for Sovjet (1).

At Sovjet forsøger at udnytte den slags i sin propaganda, anser jeg ihvertfald for hævet over enhver tvivl. Jeg har i det hele taget ikke megen tiltro til Sovjets gode hensigter. Men det har jeg for den sags skyld heller ikke til de andre stormagters. Efter min opfattelse lærer historien os først og fremmest, at en hvilken som helst stormagt altid opfører sig overfor andre nationer med den mest ubegrænsede hensynsløshed. Det afgørende for mig har imidlertid også været noget helt andet. Vi almindelige mennesker ved nemlig efter min opfattelse nok om det afgørende i denne sag, som ganske enkelt er, at NATO allerede har mere end tilstrækkelig atomvåbenstyrke til med en altødelæggende virkning for angriberen at gengælde et hvilket som helst angreb af konventionel eller atomar art, og at det under disse omstændigheder derfor forekommer indlysende, at NATO, uden at kaste sig ud i en énsidig nedrustning, burde kunne forsøge at give det bidrag til en mulig af-

spænding, der ville ligge i en udskydning af raketopstillingen i Vesteuropa på foreløbig ubestemt tid. Bag denne tankegang ligger naturligvis den overbevisning, at vi i dag befinder os på tærsklen til en atomkrig, og at et eller andet derfor *må* og *skal* gøres. Eller med andre ord: Bag tankegangen ligger simpelthen en voldsom angst for vor egen, for vore børns, for alles fremtid på denne jord. I denne sammenhæng er det vel også på tide at indse, at det, taktisk vist noget primitive, presionsforsøg, som NATO åbenbart har forsøgt sig med over for Sovjet gennem bl.a. Geneve-forhandlingerne, som vel i dag ingen længere tror på, at Vesten har ført med god vilje, åbenbart er slået fejl, og at NATO's, af bl.a. den danske udenrigsminister så højt berømmede, »dobbeltslutning« ikke har fået de hævdede pacificerende virkninger.

Vor henvendelse til regeringen har da forresten allerede givet resultat: Statsministerens sekretær har sendt os et brev, hvori han siger, at han skal bringe os statsministerens tak for vor henvendelse!

Regulering af politiets virksomhed – realitet eller illusion

af Peter Blume

Denne artikel er oprindeligt – på grundlag af diskussioner i en arbejdsgruppe – udarbejdet i 1983 med henblik på et jubilæumsskrift, der skulle udsendes i anledning af Dansk Retsspolitisk Forenings 5 års dag. Selv om eksemplerne især i afsnit 4 således er gamle, er artiklens problemstillinger fortsat aktuelle.

1. Problemstilling

Politiets placering i det straffeprocessuelle system er først og fremmest karakteriseret ved at være ekstrajudiciel. Politiet varetager opretholdelse af ro og orden og tager sig af de forberedende skridt i relation til retshåndhævelsen, dvs. opklaring og forebyggelse af forbrydelser. Den formelle bedømmelse af borgernes adfærd sker i retten, og her varetages de synspunkter, der har ligget til grund for politiets virksomhed, i alle væsentlige sager af anklagemyndigheden.

Når det i det følgende vil blive diskuteret, hvorvidt det effektivt lader sig gøre at regulere politiets virksomhed, tænkes der hermed primært på politiet på gaden, dvs. politiets anvendelse af beføjelser, herunder tvangsindgreb, umiddelbart over for borgerne. Udgangspunktet er her, at politiet ud fra den almindelige generalfuldmagt i rpl. § 108 er tillagt en række specifikke beføjelser, hvis udstrækning er udmøntet dels i andre bestemmelser i retsplejeloven, dels i bekendtgørelser, cirkulærer og instrukser, hvoraf mange ikke er offentlige.

Problemet er ikke, at det ikke er muligt at udforme regler. De funktioner og hertil knyttede mulige beføjelser, som politiet har, lader sig uden særlige vanskeligheder generalisere i regler, hvis placering i regelhierarkiet bestemmes af karakter og tradition. Problemet er derimod, om efterlevelsen af disse regler lader sig effektivt kontrollere, og om tilsidesættelse af regler bliver sanktioneret. Emnet for artiklen er dermed mulighederne for og ønskværdigheden af kontrol med politiet.

I artiklen vil der blive lagt vægt på den retspolitiske diskussion. Der vil således kun ganske summarisk blive givet en oversigt over de gæl-